

QORAQALPOQ OPERASINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI**Shamurzayev Muxammed**

Ozbekiston davlat konservatoriyasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20716526>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Qoraqalpoq opera san'atining shakllanish tarixi, uning rivojlanish bosqichlari, milliy musiqa madaniyatidagi o'rni hamda xalq og'zaki ijodi bilan bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, opera janrining Qoraqalpog'istonda rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan omillar, professional musiqa ta'limining shakllanishi, teatr san'ati taraqqiyoti va zamonaviy opera ijrochiligining xususiyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: opera, Qoraqalpoq musiqasi, folklor, teatr, kompozitor, vokal san'ati, milliy madaniyat, sahna san'ati.

Kirish

Har bir xalqning madaniy taraqqiyoti uning musiqa san'ati rivoji bilan chambarchas bog'liqdir. Musiqa insonning ma'naviy dunyosini boyituvchi, milliy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazuvchi muhim vosita hisoblanadi. Qoraqalpoq xalqi ham o'zining boy musiqa merosi, xalq qo'shiqlari, dostonlari va kuy san'ati bilan ajralib turadi.

Opera san'ati dunyo musiqa madaniyatining eng yirik janrlaridan biri bo'lib, unda musiqa, adabiyot, dramaturgiya, sahna bezagi va aktyorlik mahorati uyg'unlashadi. Qoraqalpoq opera san'atining shakllanishi xalqning ko'p asrlik musiqiy an'analari hamda professional musiqa madaniyatining rivojlanishi bilan bog'liqdir.

Qoraqalpoq operasining paydo bo'lishi va rivojlanishi milliy madaniyat tarixida muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Opera orqali xalqning tarixi, urf-odatlar, qahramonliklari va ma'naviy qadriyatlari badiiy ifodasini topdi.

Qoraqalpoq musiqa madaniyatining tarixiy ildizlari

Qoraqalpoq opera san'atining shakllanishini xalq musiqa madaniyatisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Qoraqalpoq xalqining musiqiy merosi asrlar davomida shakllangan bo'lib, unda xalqning hayoti, mehnati, orzu-umidlari va tarixiy voqealari aks etgan.

Xalq orasida baxshichilik va jirovchilik an'analari keng rivojlangan. Jirovlar va baxshilar dostonlarni kuylash orqali xalq tarixini va madaniyatini saqlab qolganlar. Ayniqsa, "Qirq qiz", "Alpomish", "Edige", "Sharyar" kabi dostonlar xalq orasida mashhur bo'lgan.

Qoraqalpoq xalq qo'shiqlari mazmun jihatidan turli mavzularni qamrab oladi. Mehnat qo'shiqlari, marosim qo'shiqlari, muhabbat qo'shiqlari va tarixiy qo'shiqlar xalq hayotining ajralmas qismi bo'lgan. Ana shu musiqiy meros keyinchalik professional musiqa va opera san'atining rivojlanishiga asos bo'lib xizmat qildi.

Professional musiqa san'atining shakllanishi

XX asrning birinchi yarmida Qoraqalpog'istonda professional musiqa san'ati shakllana boshladi. Musiqa maktablari, madaniyat markazlari va teatrlarning tashkil etilishi bu jarayonning tezlashishiga sabab bo'ldi.

Professional musiqa ta'limining rivojlanishi natijasida yosh iste'dodlar musiqa nazariyasi va amaliyotini chuqur o'rganish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa milliy musiqa an'alarini zamonaviy musiqa shakllari bilan uyg'unlashtirishga xizmat qildi.

Qoraqalpog'istonda simfonik orkestrlar, xalq cholg'u ansambllari va vokal jamoalarining tashkil etilishi professional ijrochilik madaniyatining rivojlanishiga turtki berdi. Aynan shu davrda opera janriga qiziqish kuchaya boshladi.

Qoraqalpoq operasining shakllanish jarayoni

Opera san'atining shakllanishi uzoq va murakkab jarayon bo'ldi. Dastlab sahnalashtirilgan musiqali dramalar opera san'atining rivojlanishida muhim bosqich vazifasini o'tadi.

Milliy kuy va qo'shiqlarning opera musiqasiga kiritilishi natijasida o'ziga xos uslub shakllandi. Kompozitorlar xalq kuylarini qayta ishlash, ularga yangi musiqiy shakl berish orqali milliy opera namunalarini yaratishga harakat qildilar.

Qoraqalpoq operalarida xalq qahramonlari, tarixiy voqealar va afsonaviy obrazlar asosiy mavzu sifatida tanlandi. Bu esa operalarning milliy ruhini yanada kuchaytirdi.

Opera spektakllarining sahnalashtirilishi vokal ijrochilik madaniyatining rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Xonandalar klassik vokal texnikasini o'zlashtirish bilan birga milliy kuylash usullarini ham saqlab qoldilar.

Teatr san'atining opera rivojidagi o'rni

Teatr opera san'atining asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Qoraqalpoq davlat musiqali teatri faoliyati opera san'atining rivojlanishida muhim rol o'ynadi.

Teatr sahnasida turli musiqali spektakllar, operalar va operettalar namoyish etildi. Bu tomoshabinlarning opera san'atiga bo'lgan qiziqishini oshirdi hamda milliy musiqa madaniyatining rivojlanishiga xizmat qildi.

Teatr ijodkorlari dekoratsiya, sahna bezagi va aktyorlik mahoratini rivojlantirish orqali opera spektakllarining badiiy saviyasini oshirishga erishdilar.

Qoraqalpoq operasining milliy xususiyatlari

Qoraqalpoq operasining asosiy xususiyati uning milliy ruh bilan sug'orilganligidadir.

Operalarda xalq kuylaridan, milliy ritmlardan va folklor motivlaridan keng foydalaniladi.

Milliy operalarda xalq hayoti, urf-odatlari va an'analari badiiy vositalar orqali ifodalanadi.

Qahramonlarning xarakteri, sahna ko'rinishlari va musiqiy obrazlar xalq madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir.

Qoraqalpoq operasida milliy cholg'ularning ohanglari ham muhim o'rin egallaydi. Bu esa opera musiqasiga o'ziga xos joziba bag'ishlaydi.

Mustaqillik davrida opera san'ati

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyin milliy madaniyatni rivojlantirishga katta e'tibor qaratildi. Bu jarayon Qoraqalpoq opera san'atiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Yangi sahna asarlari yaratildi, teatrlarning moddiy-texnik bazasi mustahkamlandi va yosh iste'dodlarni qo'llab-quvvatlash ishlari kuchaytirildi. Milliy merosni asrab-avaylash va targ'ib qilish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Natijada opera san'ati yangi rivojlanish bosqichiga ko'tarildi va zamonaviy tomoshabinlar talablariga mos ravishda boyib bordi.

Zamonaviy Qoraqalpoq operasi va istiqbollari

Bugungi kunda Qoraqalpoq opera san'ati milliy madaniyatning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Opera sahnalarida klassik va zamonaviy asarlar namoyish etilib, yosh ijrochilar uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar, yangi sahna yechimlari va xalqaro madaniy aloqalar opera san'atining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, milliy musiqa an'alarini saqlash va yosh avlodga yetkazish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Kelajakda Qoraqalpoq opera san'ati yangi asarlar, iste'dodli kompozitorlar va ijrochilar faoliyati orqali yanada rivojlanishi kutilmoqda.

Xulosa

Qoraqalpoq operasining shakllanishi xalq musiqiy merosi, folklor an'analari va professional san'atning o'zaro uyg'unlashuvi natijasidir. Opera san'ati xalqning tarixiy xotirasini, ma'naviy qadriyatlarini va milliy o'zligini aks ettiruvchi muhim madaniy hodisa hisoblanadi.

Bugungi kunda Qoraqalpoq operasi milliy madaniyatning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, yosh avlodni estetik tarbiyalash, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish va madaniy merosni saqlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov B. Musiqa madaniyati tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Qalliev A. Qoraqalpoq musiqa san'ati. – Nukus, 2018.
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent, 2000–2023.
4. Qoraqalpoq folklori va musiqa merosi bo'yicha ilmiy to'plamlar. – Nukus, 2019.
5. Rajabov I. Musiqa tarixi va nazariyasi. – Toshkent, 2017.
6. O'zbekiston san'ati va madaniyati tarixi. – Toshkent, 2021.